

กรณีศึกษาหนึ่งนอกระบบของเกษตรกร
นางอำพร บ่อแก้ว
เกษตรกรอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ
วิกฤตหนึ่งนอกระบบเกษตรกร กับทางออกที่ยั่งยืน
12 มกราคม 2559
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จัดทำโดย
มูลนิธิชีวิตไท (โลโคลแอค)
landactionthai.org

กรณีศึกษาหนี้นอกระบบของเกษตรกร
นางอำพร บ่อแก้ว
เกษตรกรอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

อำพร บ่อแก้ว วัย 53 ปี พื้นเพเป็นคนอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชาวนาอีกคนหนึ่ง ที่สูญเสียที่นาให้กับเจ้าหนี้ระบบ ด้วยความไม่รู้หนังสือ ไม่เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของนายหน้าและนายทุนเงินกู้ นอกระบบ ทำให้ต้องสูญเสียที่นาถึง 12 ไร่ กลายเป็นชาวนารับจ้างรายวัน และไร่ที่ทำกิน

จุดเริ่มต้นของวงจรหนี้นอกระบบ

ก่อนจะเดินหน้าเข้าสู่วงจรหนี้นอกระบบ ครอบครัวของอำพรถือว่ามีฐานะพออยู่พอกิน ทำนาในที่นา ของตัวเองกว่า 12 ไร่ และเช่าที่นาในละแวกบ้านทำนาเพิ่ม เงินที่ใช้ลงทุนทำนาบางส่วน ได้จากการนำที่นาไป จำนองกับสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ เมื่อครบปีก็นำเงินไปชำระหนี้ เป็นอย่างนี้เรื่อยมาทุกปี

จนถึงปี พ.ศ. 2547 ผู้เป็นแม่ได้แบ่งที่ดินให้กับลูกๆ ซึ่งมีอำพร เป็นลูกสาวคนโตได้ที่ดิน 6 ไร่ น้องชาย ได้ 3 ไร่ และแม่ของอำพรเก็บที่ดินในส่วนที่ตั้งบ้านไว้เอง อีก 3 ไร่

หลังจากแบ่งที่นากันแล้ว ครอบครัวของอำพรก็ทำนาเป็นปกติเรื่อยมา แม้จะมีบางปีที่ขาดทุนจากการ ทำนาบ้างเพราะน้ำท่วม หรือข้าวลืบได้ผลผลิตน้อย แต่ก็ถือว่าพอดำรงชีวิตอยู่ได้

จนกระทั่งมาถึงปี พ.ศ. 2552

“เราไม่ได้ตั้งใจจะไปเป็นหนี้เขา แต่ เป็นเพราะเราพลาดทำให้กับนายหน้าเงินกู้ ตอนแรกนายหน้าเขา มาเยี่ยมเงินเรา 20,000 บาท พอเราไปทวงเขา บอกว่าจะเอาเงินมาลงทุนทำนา เขาก็พาเราไปหาเจ้าหนี้เงินกู้ นอกระบบ ให้เราเซ็นชื่อในสำเนาบัตรประชาชน สำเนาทะเบียนบ้านเราไม่รู้เราก็ตกลงเซ็นให้ไป แล้วเราก็ได้เงิน 20,000 บาท กลับมาบ้าน ซึ่งเราคิดว่าเป็นเงินของเรา”

“พอเช้าอีกวันมีคนไปทวงหนี้ 1,000 บาท เรายิ่ง เราไปเป็นหนี้ตั้งแต่เมื่อไร มารู้ทีหลังว่าที่แทนายหน้า พาเราไปเซ็นเอกสารกู้เงินกับเจ้าหนี้นอกระบบ มันก็อึ้งนะแต่ก็ไม่รู้จะทำยังไง กลายเป็นว่าทุกวันเราก็ต้องจ่าย ดอกเบี้ยไปวันละ 1,000 บาท เงิน 20,000 บาท ที่ได้มาไม่ได้ใช้อย่างอื่นเลย หมดไปกับการจ่ายดอกเบี้ยให้เขา หมด”

วงจรหนี้นอกระบบของครอบครัวอำพร ที่มีแม่วัย 72 ปี พ่อวัย 74 ปี และน้องชายวัย 45 ปี ซึ่งปัจจุบัน กลายเป็นคนพิการ จึงเริ่มขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ จากนายหน้าเงินกู้ และเจ้าหนี้นอกระบบรายนั้น

ต่อมาอำพรได้กู้เงินจากเจ้าหนี้นอกระบบรายย่อยอีกหลายราย เพื่อนำเงินมาหมุนชำระดอกเบี้ย รายวัน ให้กับบรรดาเจ้าหนี้นอกระบบ เพื่อหลีกเลี่ยงจาก “พวกหมวกกันน็อค” ซึ่งตามทวงหนี้อำพรไม่เว้นแต่ละ วัน

“แรกๆ ก็คิดว่าจะไหว แต่มันไม่ไหว พวกหมวกกันน็อคตามทวงทุกวัน พอไม่ให้เขาก็จะทำร้าย งาน การเราไม่เป็นอันทำ เงินทุนก็ไม่มี สุดท้ายต้องขอให้แม่เอาโฉนดที่นาของแม่ 3 ไร่กว่า ไปกู้เงินจากเจ้าหนี้นอกระบบ ได้เงินก้อนมา 250,000 บาท ตอนแรกเข้าใจว่าเขาคิดดอกเบี้ยร้อยละ 3 แต่พอถูกยื่นฟ้องศาล ถึงได้รู้ว่า ดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี ตอนนั้นพอได้เงินก้อนมา ก็ไปจ่ายหนี้นอกระบบรายย่อยๆ พอตัดยอดได้บ้าง”

ขณะที่เอกสารคำฟ้องของอำพรระบุว่าอำพรกู้เงินงวดแรกจำนวน 250,000 บาท จากเจ้าหนี้นอกระบบ เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2552 ต่อมาวันที่ 14 เดือนเดียวกันได้ขอเพิ่มเงินกู้อีก 500,000 บาท อัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 15 ต่อปี รวมเป็นเงินกู้ทั้งหมด 750,000 บาท

เผชิญวิกฤตชีวิตจากหนี้นอกระบบ

สุดท้ายอำพรชำระดอกเบี้ยไม่ไหว ปีนั้นลงทุนทำนา จ่ายค่าปุ๋ย ค่ายา แต่ เมื่อเกิดเหตุการณ์เพลิงไหม้ ข้าวได้ผลผลิตข้าวน้อยลง และในปีเดียวกันได้เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมอีกจนไม่ได้ผลผลิตข้าวเลยอำพรบอกว่าส่ง ดอกเบี้ยให้เจ้าหนี้นอกระบบในช่วง 6 เดือนแรก 10,000 บาท แล้วก็ไม่ได้ส่งดอกเบี้ยและเงินต้นต่ออีกเลย

ต่อมาเจ้าหนี้นอกระบบยื่นฟ้องแม่ของอำพร เจ้าของโฉนดที่ดิน เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 ใน คำฟ้องระบุเงินต้นรวมกับดอกเบี้ย เป็นเงินทั้งสิ้น 956,250 บาททรมระยะเวลาการกู้ 1 ปี 10 เดือน โดยขอให้

ลูกหนี้ชำระเงินทั้งหมด หากไม่สามารถชำระคืนได้ ขอให้ศาลยึดและนำที่ดินของแม่อำพรขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาใช้หนี้ให้ตน

“เจ้าหน้าที่เขามีนายมา แต่ป่าไม่ได้จ้างนายเลย ป่าไม่มีเงิน สุดท้ายก็แพ้เขา เจ้าหน้าที่บังคับคดีมาติดประกาศ มาถ่ายรูปที่บ้าน เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่พ่อของป่าก็มาล้ม แขนขาเป็นอัมพฤกษ์ไปอีก เหมือนถูกซ้ำเติม”

เจ้าพนักงานบังคับคดีจังหวัดสุพรรณบุรีประกาศขายที่นาแม่ของอำพร หน้าที่ 1 วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2556 และขายได้ในนัดแรก เพราะคนที่มาซื้อที่ดิน คือลูกสะใภ้ของเจ้าหน้าที่นั้นนั่นเอง

“ป่าก็ไปที่เขาขายทอดตลาดนะ พอเข้าไปถึงห้องขาย มีคนบอกว่าถ้าจะยื่นคัดค้านการขายทอดตลาด ต้องมีเงินมาวาง 21,000 บาท แล้วไม่มีใครบอกป่าก่อน จะเอาตอนนั้นป่าจะหาที่ไหน เราก็กลัวที่ดินจะหลุดมือเลยรีบออกไปหาเงินมาวาง แต่พอลกลับมา ที่นาเราก็ถูกขายไปแล้ว ลูกสะใภ้ของเจ้าหน้าที่นั้นอกระบบซื้อไปเพียง 412,460 บาท ตามราคาประเมิน ซึ่งต่ำมาก”

ถึงแม้จะถูกขายตลาดไปแล้วแต่อำพรก็ยังไม่ละความพยายามที่จะเอาที่นากลับคืนมา ทั้งติดต่อเจ้าหน้าที่ซื้อที่นาคืน และขอร้องให้ชะลอการยึดที่นา จนได้ไปร้องขอไกล่เกลี่ยที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสำนักงานบังคับคดีจังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2556

ในบันทึกการไกล่เกลี่ยระบุว่า ทางเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นโจทก์ ยินยอมขายที่ดินคืนให้กับครอบครัวของอำพรในราคา 1,000,000 บาท และยินยอมให้อำพรอยู่ในที่ดินต่อได้จนถึงในวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2557 ด้วยความอยากได้ที่ดินคืน อำพรจึงตกปากรับคำว่าจะหาเงินมาซื้อที่ดินคืนในราคา 1,000,000 บาท (จากเงินต้นที่กู้ยืมในตอนแรก 750,000 บาท)

แต่ในที่สุด อำพรก็ไม่สามารถหาเงินมาซื้อที่ดินคืนจากเจ้าหน้าที่ได้ ในวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2557เจ้าพนักงานบังคับคดีได้ออกหมายขับไล่ครอบครัวอำพร ให้ออกจากบ้านและที่นากายในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2557

นั่นคือการสูญเสียที่นาผืนแรกของครอบครัวอำพร

ในช่วงที่นำที่นาของแม่ไปจำนองกับเจ้าหนี้นอกระบบรายแรก ในขณะนั้นที่นาของอำพรและน้องชาย
ผืนต่อกัน รวม 9 ไร่ ถูกจำนองไว้ที่สหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ ซึ่งต่อมานายหน้าเงินกู้ได้ชักชวนพาอำพรไป
หาเจ้าหนี้นอกระบบอีกราย เพื่อนำโฉนดที่นาทั้ง 2 แปลงนี้ ออกมาขายฝากกับเจ้าหนี้นอกระบบแทน

“นายหน้าคนที่พาเราไปเอาเงินจากเจ้าหนี้นอกระบบ เขาบอกว่าเจ้าหนี้รายนี้ให้เงินสูงกว่ามาก จะได้
มีเงินไปจ่ายหนี้พวกหมวกกันน็อค แล้วเราก็หวังว่าจะเอาเงินไปไถ่ที่นาผืนแรกของแม่คืนมาด้วย”

“ตอนคุยกับเจ้าหนี้เราก็บอกเขาว่าขอจำนองไว้ก่อน แปลงของป่าเอง 6 ไร่ วันแรกตกลงราคา
กันไว้ที่ 950,000 บาท วันรุ่งขึ้นเจ้าหนี้ก็ให้คนมาตาม ให้ไปทำสัญญากู้เงินเพิ่มเป็น 1.4 ล้านบาท
และบอกว่าหลักทรัพย์แค่ 6 ไร่ ไม่พอ ต้องเอาโฉนดที่นา 3 ไร่ ของน้องชายไปวางด้วยถึงจะพอ”

“ครั้งนั้น เราไม่ได้เอกสารอะไรกลับมาเลยด้วยความอยากได้เงิน ป้าก็เซ็นชื่อให้เขาไป ไม่รู้หรือว่าเซ็น
เอกสารอะไรให้เขาไปบ้าง ป้าเซ็นชื่ออย่างเดียว ถ้าไม่เซ็นเขาก็อ้างว่าจะโทรให้ทนายมาคุยด้วย”

“หลังจากเซ็นเอกสารเสร็จแล้ว เขาก็บอกว่าจะจ่ายหนี้ให้กับเจ้าหนี้รายย่อยที่เราไปเป็นหนี้ให้เอง ให้
เราจกรายชื่อเจ้าหนี้รายย่อยทั้งหมดไปให้เขา”

“เขาให้ป่าเซ็นชื่อในกระดาษเปล่า ถ่ายสำเนาบัตรประชาชน สำเนาทะเบียนบ้านให้เขาไป กลับมาบ้าน
ป่าไม่ได้เงินมาสักบาทเอกสารอะไรป่าก็ไม่ได้กลับมา แถมนายหน้ายังจะเอาเงินค่านายหน้ากับป่าอีก”

หลังจากวันนั้น เจ้าหนี้รายย่อยก็ไม่ได้ส่งพวกหมวกกันน็อคมาทวงหนี้อำพรอีก แต่ไม่นานอำ
พรก็ถูกนัดให้ไปที่สำนักงานที่ดิน เพื่อเซ็นเอกสารอีกหลายอย่าง ซึ่งอำพรบอกว่าไม่รู้ว่าเป็นเอกสาร
อะไรบ้าง แต่ได้เซ็นไป ตามที่นายหน้าบอกทุกอย่าง

อำพรไม่รู้เลยว่าเอกสารที่เซ็นที่สำนักงานที่ดินวันนั้น คือสัญญา โอนมอบที่ดินของอำพรพื้นที่ 6 ไร่ ใน
ราคา 810,000 บาท และที่ดินของน้องชาย 3 ไร่ ในราคา 300,000 บาท ให้กับเจ้าหนี้นอกระบบรายนั้น

อำพรบอกว่าเพิ่งจะรู้ว่าสัญญาที่ทำกับเจ้าหนี้นอกระบบคราวนั้น เป็นสัญญาขายฝากไม่ใช่
สัญญาจำนอง ก็ตอนที่เจ้าหนี้ทำเรื่องยื่นฟ้องขับไล่อำพรนั่นเอง

“ป่าก็ไม่รู้ว่าทำไมมันถึงเป็นอย่างนี้ ตอนตกลงคุยกันเราก็บอกว่าทำสัญญาจำนอง แต่ทำไมถึงกลายเป็นสัญญาขายฝากไปได้ก็ไม่รู้ ป่าก็ไม่รู้หนังสือ ป่าเห็นอย่างเดียว”

“พอมารู้ว่าไปอำเภอ เขาก็ให้ป่าเซ็นเป็นผู้เช่านาตัวเอง คิดค่าเช่านาเป็นข้าวไร่ละ 15 ถึง ป่าก็เซ็นเพราะเขาขู่ว่าถ้าไม่เซ็นจะเอารถแม็คโครมาพังบ้าน”

“พอมานอนน้ำท่วมครั้งใหญ่ เจ้าหนี้ไม่ยอมให้เราไปขึ้นทะเบียนน้ำท่วมเพื่อรับเงินชดเชย เพราะเขาจะไปขึ้นทะเบียนเอง พอเราเกี่ยวข้าวได้ ก็ไปเข้าโครงการรับจำนำข้าวไม่ได้อีก ต้องไปขายปล่อยให้กับโรงสีได้ราคาตันละ 5,000 – 6,000 บาท เท่านั้น”

“ล่าสุดป่าลงทุนทำนาปีนี้ เขาก็มาเกี่ยวข้าวไป แล้วก็ไปบอกที่อำเภอว่าป่าไม่ได้จ่ายค่าเช่านาให้เขา เขาถึงต้องมาเกี่ยวข้าวเพื่อใช้หนี้ค่าเช่านา ก็มาทำกันแบบนี้แล้วป่าจะเอาเงินที่ไหนไปใช้หนี้ให้เขา เขาคนมีเงินเอาเงินยัดอย่างเดียว พุดอะไรก็ได้ ป่าจะไปสู้อะไรเขา”

หลังจากเซ็นสัญญา โอนที่นาโดยรู้ไม่เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของเจ้าหนี้แล้วอำพรและครอบครัวยังคงทำนาในที่ดิน 9 ไร่ ของตัวเองต่อไป แต่เปลี่ยนสถานะกลายเป็นผู้เช่าที่นาและบ้านของตนเอง

ต่อมาวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2556 เจ้าหนี้ ได้ทำหนังสือให้อำพรย้ายออกจากบ้านและที่นา ยกเลิกสัญญาเช่านาโดยอ้างว่าอำพรไม่ยอมจ่ายค่าเช่า พร้อมทั้งบอกว่าถ้าอำพรอยากได้ที่นาและบ้านคืน อำพรต้องซื้อคืนในราคาไร่ละ 200,000 บาท ส่วนตัวบ้านจะขายคืนให้ในราคา 100,000 บาท และต้องซื้อคืนภายในวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 เท่านั้น

ซึ่งแน่นอนว่าอำพร ไม่สามารถหาเงินมาซื้อบ้านและที่นาคืนได้ในเวลาที่กำหนด

วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 เจ้าหนี้ยื่นอุทธรณ์ได้ยื่นเรื่องฟ้องขับไล่อำพร ในคำฟ้องระบุว่าอำพรไม่จ่ายค่าเช่าบ้านเดือนละ 1,000 บาท พร้อมทั้งให้อำพรชดเชยค่าเสียหายอีกเดือนละ 2,000 บาท โดยให้เหตุผลว่าถ้าให้คนอื่นเช่า จะได้ค่าเช่าเดือนละ 2,000 บาท โดยคิดตั้งแต่วันยื่นฟ้อง ไปจนกว่าอำพรและครอบครัวจะย้ายออกจากบ้าน

“ค่าเช่าที่เจ้าหนี้เขาบอกว่าป่าไม่จ่าย ที่จริงป่าก็โอนให้เขาละ โอนผ่านธนาคารไทยพาณิชย์ บางครั้งก็ 5,000 บาท แล้วทำไมเขาถึงบอกว่าป่าไม่ได้จ่ายค่าเช่า เขานัดมาป่าก็ไปขึ้นศาลทุกครั้ง แต่ป่าพูดสู้เขาในศาลไม่ได้”

วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 อำพรได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับเจ้าหนี้ในศาล ในสัญญาประนีประนอมระบุว่า อำพรตกลงจะซื้อที่นา 6 ไร่ คืนจากเจ้าหนี้ในราคา 1,943,500 บาท ภายในระยะเวลา 105 วัน ซึ่งหากไม่สามารถซื้อคืนได้ จะยอมย้ายออกไปจากที่นา รวมทั้งรื้อคอกวัวออกไปจากพื้นที่ด้วย

หากนับวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 เป็นวันแรกของ 105 วัน ตามสัญญาประนีประนอม วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ถือเป็นวันครบกำหนดตามที่ตกลงกันได้ แต่อำพรก็ยังหาเงินไปซื้อที่นาคืนไม่ได้

“ตอนตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ก็คิดอยู่ว่าจะหาใครไปซื้อที่นาคืนให้เราก่อน แล้วเราก็ค่อยๆ ผ่อนคืนเขาไป แต่เจ้าหนี้เขาขายแพงมาก ป่าก็ไม่รู้จะทำยังไง”

จากนั้นนอกระบบรายแรกที่เป็นหนี้โดยไม่ได้ตั้งใจ ทำให้อำพรต้องเข้าสู่เส้นทางของหนี้นอกระบบเรื่อยมา ในจำนวนเงินที่เพิ่มมากขึ้น เป็นการกู้หนี้เพื่อใช้คืนหนี้ หมุนเวียนหนี้เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เงินที่ทำงานหามาได้ ก็หมดไปกับดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายทุกวัน จนในที่สุดอำพรก็ต้องสูญเสียที่นาทั้งหมดให้กับเจ้าหนี้เงินกู้นอกระบบ

บทเรียนของปัญหาหนี้นอกระบบ

ปัจจุบันครอบครัวของอำพรต้องผันชีวิตจากชาวนาที่เคยมีที่ดิน 12 ไร่ เป็นชาวนารับจ้างรายวัน วันละ 300 บาท รับจ้างทุกอย่าง ทั้งตัดหญ้า ตัดข้าวตีด ใส่ปุ๋ยเคมี ฉีดยาฆ่าแมลงในนา บางวันก็มีรายได้เพียงพอค่าใช้จ่าย แต่บางวันก็แทบจะไม่มีข้าวให้กินกันในครอบครัว

ส่วนพอกับแม่ของอำพร มีรายได้จากเงินบำนาญผู้สูงอายุคนละ 700 บาท และรับจ้างปอกแห้ว ได้ค่าจ้างปอกกิโลกรัมละ 7 บาท ในแต่ละวัน 2 คนตายาย ปอกแห้วรวมกันได้ 5 กิโลกรัม พอเป็นค่าใช้จ่ายเล็กๆ น้อยๆ ในครอบครัวได้บ้าง

กรณีของอำพรและครอบครัว สะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงของชาวนา ที่ต้องสูญเสียที่นาให้กับเจ้าหนีนอกระบบ ด้วยความไม่รู้หนังสือและเชื่อคนง่าย จึงตกเป็นเป้าหมายของนายหน้าเงินกู้ และเจ้าหนีนอกระบบ

ประกอบกับการไม่รู้กฎหมาย ไม่มีผู้ให้ความช่วยเหลือในขั้นตอนของการทำสัญญาเงินกู้กับเจ้าหนีนอกระบบ ทำให้อำพรซึ่งไม่เข้าใจเงื่อนไขของการทำสัญญาขายฝาก จึงตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบเจ้าหนีนอกระบบและนายหน้าที่มีความรู้ทางกฎหมายดีกว่า

เมื่อเกิดกรณีพิพาทเป็นคดีความเจ้าหนีนอกระบบได้ใช้เงื่อนไขทางกฎหมายบีบบังคับให้อำพรทำสัญญาประนีประนอมยอมความที่เจ้าหนีนอกระบบเป็นฝ่ายได้เปรียบ รวมทั้งสามารถร้องขอให้เจ้าหน้าที่บังคับคดีขับไล่อำพรออกจากบ้านและที่ทำกินได้

ในท้ายที่สุด ครอบครัวของอำพรที่ถูกฟ้องร้องจากเจ้าหนีนอกระบบและถูกขับไล่ออกจากที่นา จึงต้องผันตัวเองกลายเป็นชาวนารับจ้างรายวันแทน